

Відкриваємо для себе сталий спосіб мислення
[SysMind]

Результат 1

Добірка навчальних матеріалів, інструментів
і покликань для розвитку сталого способу
мислення з урахуванням культурного та
релігійного розмаїття

Липень 2024

**Co-funded by
the European Union**

Зміст

Вступ	3
Деякі цікаві підходи та матеріали.....	3
"Зелена" педагогіка (Green Pedagogy)	3
ProfESus - відкрийте для себе сталий спосіб мислення як стиль життя, орієнтований на майбутнє (ProfESus - Discovering a sustainable mindset for a future-oriented lifestyle).....	5
Колесо розмаїття - інструмент для управління розмаїттям	6
Підхід "Навчання вчителя" (The "Train the Trainer"-Approach)	7
Приклад успішної практики: сертифікат експерта SusMind	8
Підхід сталого способу мислення	9
Цілі внутрішнього розвитку	10
Додаткові навчальні матеріали на тему сталого розвитку	111
Покликання на матеріали про культурний діалог та духовний/релігійний аспекти	144
Інші цікаві покликання	166
Покликання на MOOCs та OER	177
Список літератури	17

Відмова від відповідальності

Підтримка Європейської Комісії у підготуванні цієї публікації не означає схвалення її змісту, що відображає лише погляди авторі, Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в цій публікації.

Вступ

Ця добірка містить різні методи, підходи, інформацію та інші матеріали, які можуть допомогти у навчальних заходах на тему сталого розвитку і формування більш сталого способу мислення. Деякі з представлених підходів і матеріалів були використані для підготування навчальної програми SysMind та її впровадження у вигляді моделі навчання-викладання-тренінги. Частина інформації та інструментів знайшли своє відображення у змісті відкритого масового онлайн-курсу "Developing A Sustainable Mindset-MOOC" («Відкриваємо для себе сталий спосіб мислення-MOOC»), але тут ви також знайдете низку цікавих та стимулюючих покликань. Сподіваємося, що ця добірка надихне і підтримає вас у роботі з учнями/студентами, а також на вашому власному шляху до більш сталого способу мислення!

Кілька цікавих підходів та матеріалів

«Зелена» педагогіка (Green Pedagogy)

Концепцію «зеленої» педагогіки (Green Pedagogy) (рис. 1) розробив Університет екологічної та аграрної педагогіки Відня, Австрія.

Основними аспектами цього педагогічного підходу є те, що він:

- 🌱 допомагає розробляти моделі сталого способу життя.

Об'єктом аграрно-екологічної освіти є нові ідеї та концепції стосовно того, наскільки різноманітним і сталим може бути сільське господарство в майбутньому, а також якими можуть бути моделі сталого способу життя.

- 🌱 означає активне навчання в умовах суспільного обміну думками.

З погляду «зеленої» педагогіки, процеси навчання мають бути активними, самокерованими і базуватися на обміні думками. Теми розглядають відповідно до їх суспільної значущості;

- 🌱 унікає замикання в собі.

Лінійних причинно-наслідкових зв'язків більше недостатньо у складному світі. Проблеми слід розглядати з урахуванням різних факторів впливу;

- 🌱 подразнює і дозволяє відкривати нові речі:

Відчуття роздратованості не дозволяє людям розслабитись і породжує цікавість. Воно вимагає рішення. Мета - уникнути нерелексивних і однобічних міркувань.

Підхід є перспективним для будь-якої навчальної діяльності, спрямованої на розвиток сталого способу мислення з урахуванням міжкультурності та міжрелігійності. Короткий опис підходу: <https://www.haup.ac.at/wp-content/uploads/2019/10/Green-Pedagogy.pdf> (англійською мовою).

Публікація Fox, A., Wogowitsch, C. (2021): "Green Pedagogy: Using confrontation and Provocation to promote Sustainability Skills". In Hernández-Serrano, M.J. (2021): Teacher Education in the 21st Century - Emerging Skills for a Changing World. <https://www.intechopen.com/chapters/75540>.

Рис. 1. Дерево «зеленої» педагогіки

ProfESus - відкрийте для себе сталий спосіб мислення як стиль життя, орієнтований на майбутнє

Цей проект Програми Еразмус (ProfESus - Discovering a sustainable mindset for a future-oriented lifestyle) виконувався з 2016 по 2019 рр і був спрямований на вдосконалення освіти для сталого споживання і виробництва та професійного ведення домашнього господарства. Група авторів розробила посібник (рис. 2) з різноманітними матеріалами, такими як шаблони та приклади уроків (лекцій), педагогічний підхід тощо.

Домашня сторінка проєкту ProfESus: <https://profesus.eu/outputs/english/>.

Покликання на посібник:

https://profesus.eu/fileadmin/user_upload/Outputs/English/ProfESus_Handbook_web.pdf.cc.

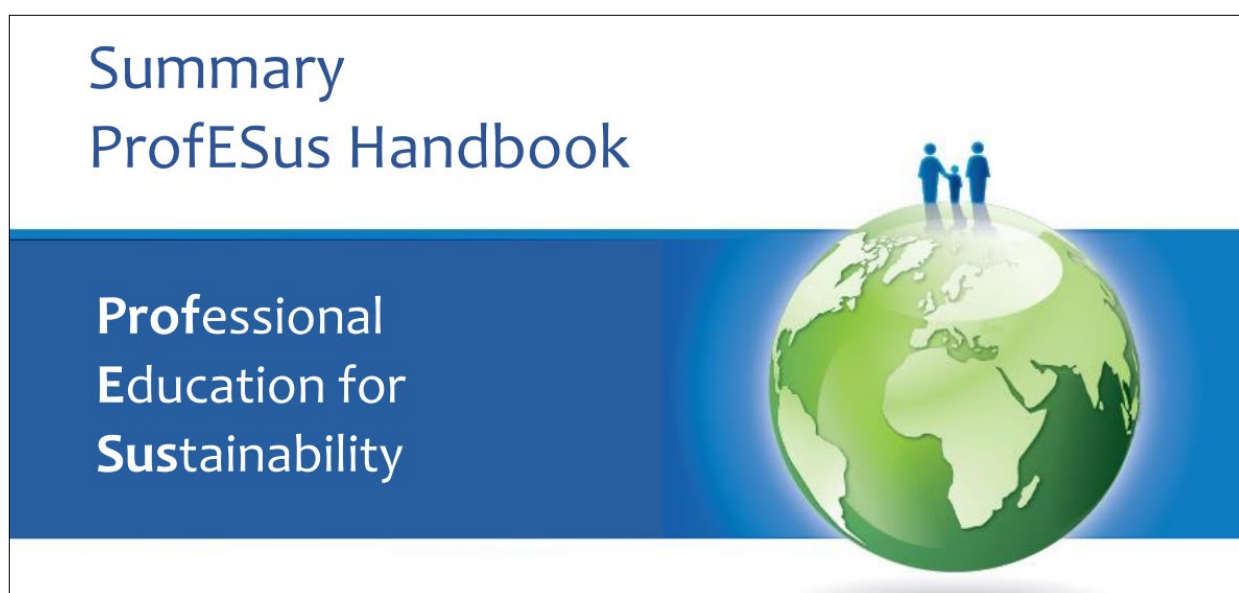

Рис. 2. Фрагмент обкладинки посібника ProfESus

Колесо розмаїття - інструмент для управління розмаїттям

Колесо розмаїття, розроблене Мерилін Лоден і Джуді Розенер у 1990-х рр, є дуже вдалим інструментом, що дає змогу отримати уявлення про різні аспекти розмаїття, з якими люди зустрічаються в своєму середовищі (рис. 3):

- 🌍 Особистість
- 🌍 Внутрішній аспект
- 🌍 Зовнішній аспект
- 🌍 Організаційний рівень.

Усі ці аспекти взаємопов'язані та взаємодіють між собою - це слід враховувати в цілісному та багатовимірному підході до викладання/навчання. Коротке пояснення тут: *What is diversity about?* <https://personaladministration.univie.ac.at/en/culture-equality/diversity/what-is-diversity-about/>.

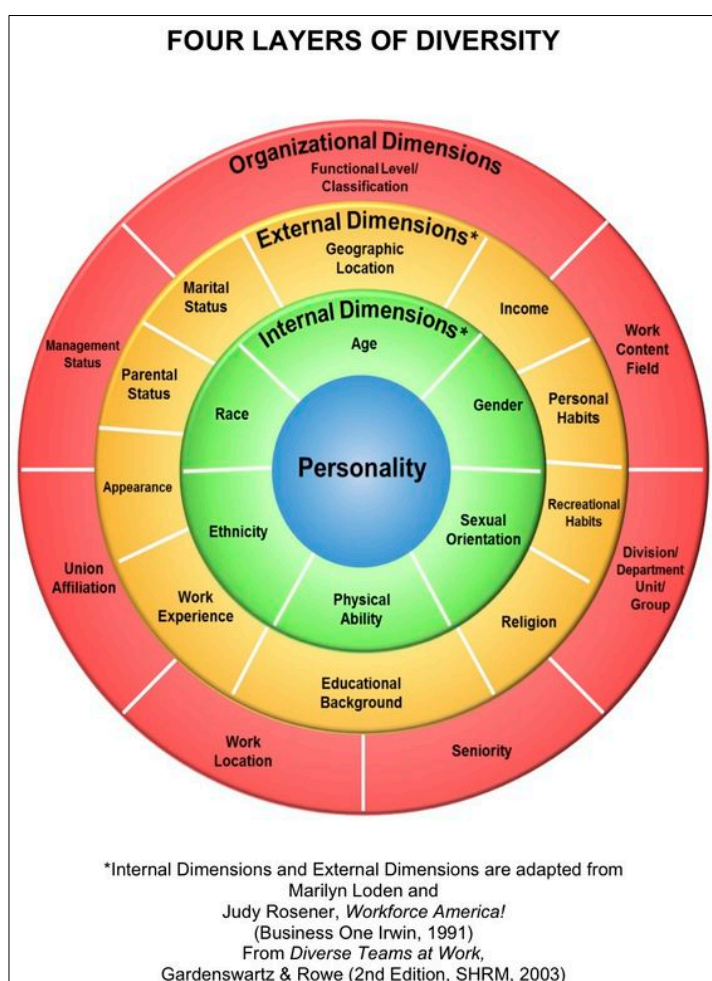

Рис. 3. Колесо розмаїття (Diversity Wheel)
(Джерело: <https://www.pinterest.at/pin/265642077996802409/>)

Підхід “Навчання вчителя” (The “Train the Trainer”-Approach)

Фундація Montemediterraneo, іспанський партнер проєкту, розробила цей метод сенсibilізації для тих, хто навчає. Він спрямований на заохочення викладачів/консультантів спершу самим відчувати, щоб усвідомити власне культурне/релігійне/духовне коріння. Це допомагає врахувати розмаїття під час викладання екологічних тем і теми сталого розвитку різним групам.

- 🌍 На першому кроці викладачам демонструють зображення певних сцен/персонажів і просять відповісти на такі запитання:

Розгляньте рисунки і поспостерігайте за своєю реакцією - з чим вони у вас асоціюються, що ви відчуваєте, коли дивитеся на них?

Це відправна точка для обговорення - звідки, на вашу думку, беруться ваші відчуття? Що відчувають інші, розглядаючи той самий рисунок?

- 🌍 Наступним кроком є спільне визначення компетентностей, потрібних викладачам/консультантам для викладання екологічних і теми сталого розвитку в групах з різним культурним, релігійним та духовним досвідом, наприклад:

- 🌍 Вивчайте/запам'ятовуйте: різні культурні, релігійні та духовні традиції.
- 🌍 З'ясуйте, звідки походять ваші студенти/учні/слухачі, який їхній досвід.
- 🌍 Визначте сфери можливих конфліктів у групі/класі, де ви викладатимете.
- 🌍 Проаналізуйте можливості вирішення потенційних конфліктів.
- 🌍 Оцініть, які способи доступу найтісніше пов'язані з певним контекстом.
- 🌍 Розробіть відповідну методику/вправу тощо.

На останньому кроці розробляють вправи, методи, програми, ідеї та стратегії викладання сталого розвитку/екології з урахуванням різного культурного, релігійного і духовного досвіду студентів/учнів/слухачів. Схематично весь процес зображено на рис. 4:

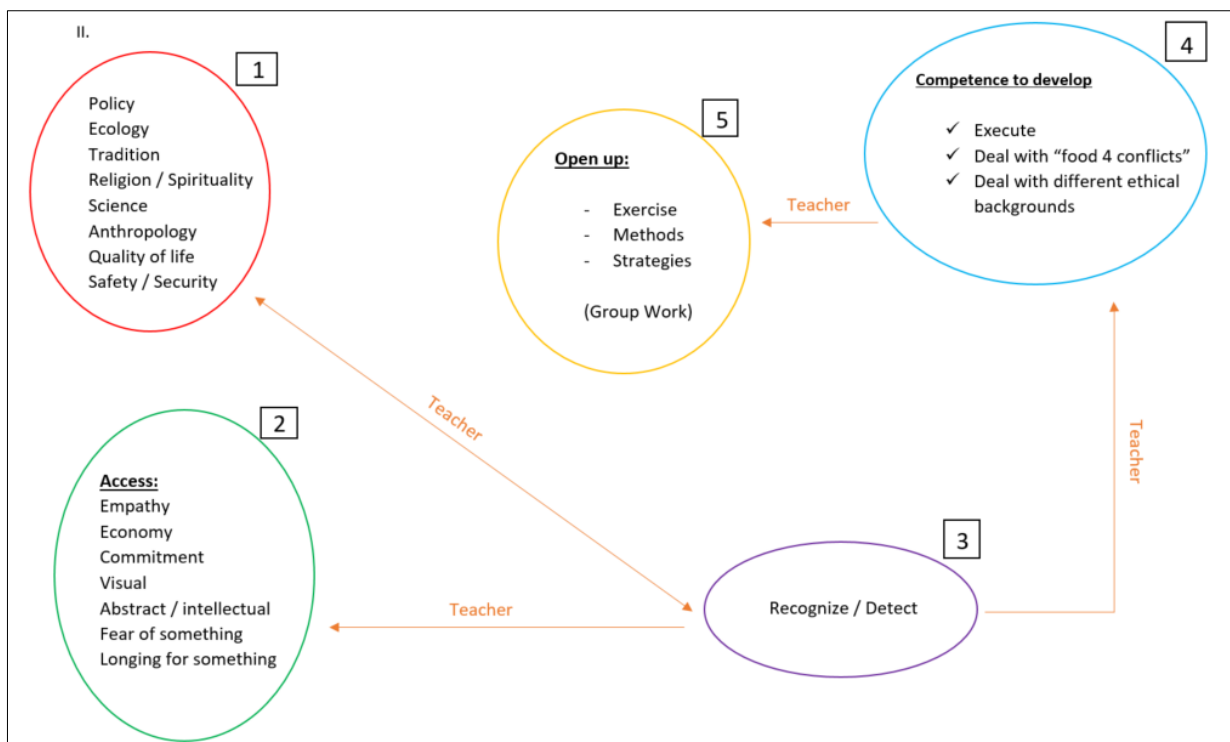

Рис.4. Процес навчання вчителів (Process of Train the Trainer)

Приклад успішної практики: сертифікат експерта SusMind

Міжнародна освітня мережа PILGRIM (<https://pilgrim.at/pilgrim-im-dialogue-with-sustainability-and-spirituality-pilgrim-compendium-2/>), що має на меті поєднати тему сталого розвитку з духовністю, ініціювала унікальний шкільний проєкт під назвою "Сертифікат експерта SusMind". Університетський педагогічний коледж християнських церков Відня/Кремса супроводжує і підтримує цю діяльність. Учням пропонують зосередитися на п'яти з 14 тем, пов'язаних зі сталим розвитком ([PILGRIM – Strona internetowa poświęcona organizacji PILGRIM](#)). Кожна тема містить низку завдань, з яких учень обирає п'ять. Завдання можна виконувати самостійно, з друзями або за підтримки сім'ї. Виконані завдання документують і передають учителям, які здійснюють супровід проєкту. Після розгляду й позитивного оцінювання виконаного завдання учень отримує офіційне звання експерта SusMind. Проєкт спрямовано на навчання і визнання його результатів шляхом видачі відповідних сертифікатів учням-учасникам проєкту, які відтак стають "послами" більш сталого способу життя у своїх школах та сім'ях.

Матеріали доступні англійською мовою за покликанням: [PILGRIM | SERVE THE WORLD | SUS - MIND - EXPERT \(kphvie.ac.at\)](#) (рис. 5).

Рис. 5: Логотип німецького сертифіката експерта SusMind

Підхід сталого способу мислення

Група вчених вивчає питання сталого способу мислення вже два десятиліття і опублікувала кілька робіт на цю тему (Kassel et al., 2015; Rimanoczy and Klingenberg, 2021). Згідно з їхнім баченням, сталий спосіб мислення - це "спосіб мислення та буття, що є результатом широкого розуміння екосистеми, суспільної чутливості та інтроспективного фокусування на особистих цінностях та вищому "я"" (Rimanoczy and Klingenberg, 2021).

Вони визначили чотири змістові сфери (екологічний світогляд, системна перспектива, емоційний інтелект і духовний інтелект) та два напрями освіти для сталого розвитку: зовнішня перспектива знань, компетенцій та навичок (надання інформації, моделей, орієнтирів і навчання) і внутрішня перспектива індивідуальних цінностей, переконань,

На думку цих учених, наведені нижче 12 принципів (табл. 1) є для педагогів підґрунтям для розроблення навчальних заходів.

12 принципів сталого способу мислення

Екологічна грамотність (Ecoliteracy)	Циклічний потік (Cyclical flow)	Єдність з природою (Oneness with Nature)
Мій внесок (My contribution)	Творчі інновації (Creative innovation)	Мета (Purpose)
Довгострокове мислення (Long-term thinking)	Роздуми (Reflection)	Взаємозв'язок (Interconnectedness)
І та, і інша думка (Both-and thinking)	Самоусвідомлення (Self-Awareness)	Розумова діяльність (Mindfulness)

Також було розроблено спеціальну систему індикаторів: <https://smindicator.com/>. Тут ви знайдете деяку інформацію про систему індикаторів, опубліковану в науковій статті:

[Rimanoczy Klingenberg JMGS SMI.pdf \(smindicator.com\)](#).

Цілі внутрішнього розвитку

Цілі внутрішнього розвитку були визначені на додаток до Цілей сталого розвитку (ЦСР), коли стало очевидно, що для досягнення ЦСР потрібен процес особистого розвитку людини. Покликання на Цілі внутрішнього розвитку - Внутрішнє зростання для зовнішніх змін: [Inner Development Goals – Inner Growth for Outer Change](#). Більше інформації про ЦСР можна знайти тут: [IDG.tools - Inner Development Toolkit - Change starts within](#).

Додаткові навчальні матеріали на тему сталого розвитку

- Австрійський форум Umweltbildung [Екологічна освіта] [About us – Forum Umweltbildung](#)), а також велика кількість матеріалів, подкастів, освітніх пропозицій німецькою мовою [Forum Umweltbildung – Österreichisches Portal für Umweltbildung und Bildung für nachhaltige Entwicklung](#).
- Колекція **Sustainicum** містить навчальні ресурси, модулі та методики Університету прикладних наук про життя Відня-(the University of Applied Life Sciences Vienna). Вона дає змогу ділитися і власними навчальними матеріалами: [Home - Sustainicum Collection](#).
- **Екологічний слід:** щоб використовувати екологічний слід як інструмент підвищення рівня обізнаності, бажано отримати більше інформації про те, як його інтерпретувати і працювати з ним (ключові слова: сірий слід, національна специфіка тощо). Додаткову інформацію можна знайти на сайті Глобальної мережі екологічного сліду [Home - Global Footprint Network](#), зокрема [Footprint-Limitations-and-Criticism.pdf \(footprintnetwork.org\)](#), а також у курсі: Відкрийте для себе сталий спосіб мислення-MOOC | iMooX ([Course: Discovering a Sustainable Mindset-MOOC | iMooX](#)).
- Тут ви можете розрахувати екологічний слід парку обладнання вашої компанії. <https://greenit.ee/en/calculator/>. У посібнику [Sustainability Guide | Software AG](#) необхідність сталого розвитку описано з погляду підприємства.
BLOOM-Schoolbox: Проект Європейської шкільної мережі в Брюсселі.
- **BLOOM-Schoolbox** - це підбірка навчальних ресурсів, пов'язаних з біоекономікою, які освітяни можуть використовувати для впровадження концепції біоекономіки у своїх класах. <https://bloom-bioeconomy.eu/schoolnetwork/schoolbox/>.
- **Метод BAG:** Університет екологічної та аграрної педагогіки Відня зібрав різні методики для навчання дорослих.
 - Methoden BAG - Bildung aktiv gestalten mit Methoden für die Erwachsenenbildung [Активне проєктування освіти для дорослих], Youtube: [Methoden BAG - YouTube](#) (заплановано переклад німецькою, англійською мовами - за можливості можна використовувати субтитри з автоматичним перекладом).

- 🌱 Навчальний план ProfESus /приклад уроку
(https://profesus.eu/fileadmin/user_upload/Outputs/English/Learning_Activity_Plan_ProfESus_example.pdf).
- 🌱 «Зелена» педагогіка (Green Pedagogy) - навчальні модулі (німецькою і частково англійською мовами): <https://www.haup.ac.at/forschung-projekte/unterrichtsmaterialien/>.
- 🌱 Програма Балтійського Університету (The Baltic University Programme, BUP):
(<https://www.balticuniv.uu.se/>).
- 🌱 На виконання проєкту Erasmus+ KA2 AgriTrain розроблено матеріали щодо "навчання вчителів" ("training of trainer") для допомоги викладачам/учителям інтегрувати принцип сталості у процесі підвищення їхньої кваліфікації. AgriTrain містить матеріали проєкту Erasmus+ KA2: AgriSkills, а також матеріали для студентів, учнів і стажерів з метою запровадження більшої сталості у тваринництві, в основному свинарстві та розведенні великої рогатої худоби. AgriTrain – Growing to be sustainable in agriculture!
(<https://www.agri-train.eu/?lang=en>) (рис. 6).

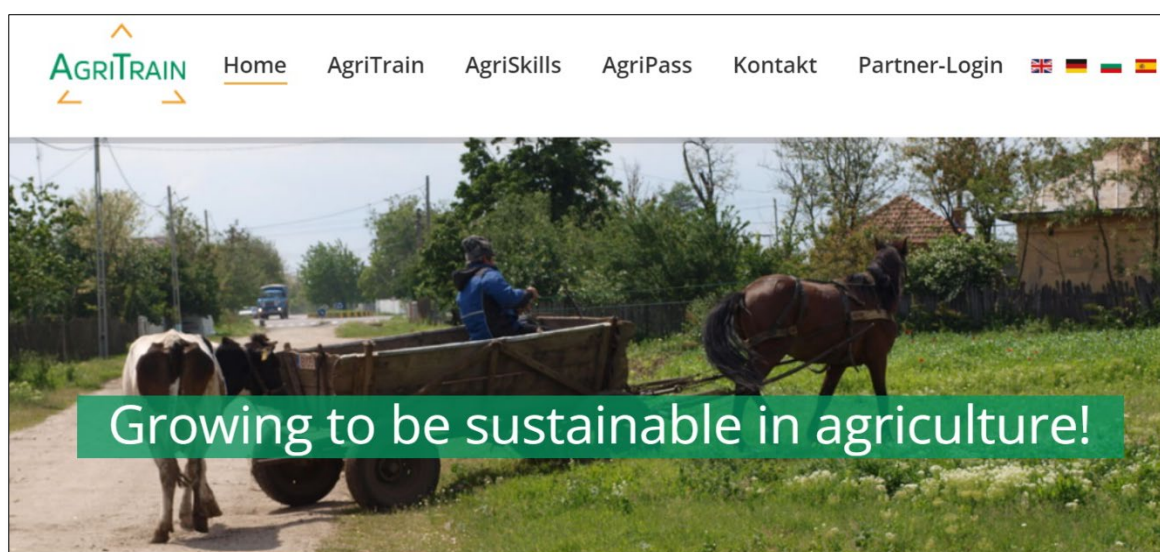

Рис. 6: Знімок веб-сайту проєкту AgriTrain

- 🌱 6 типів легко застосовних експериментальних установок, підготованих для проєкту Erasmus + (Підвищення потенціалу молоді в галузі біологічно орієнтованої економіки), спрямованого на підвищення рівня обізнаності дітей та молоді про сталий розвиток та економіку замкнених циклів: <https://www.bioyouth.org/outputs/>.

- 10 коротких онлайн-лекцій, підготованих університетським професором для проєкту Erasmus+ Підвищення потенціалу молоді в галузі біоекономіки з метою ознайомлення дітей та молоді з концепцією сталого розвитку та економіки замкнених циклів: <https://www.utemooc.org/courses/enhanced-capacity-of-the-youth-on-biobased-economy/>
- Посібник для дорослих щодо обізнаності про стійку харчову систему, а також перелік дій та інструменти для навчання дорослих (підготовано проєктом Erasmus+ FOODTR): [FOODTR - Increasing Food-Literacy Competencies of Adults](#) (рис. 7).

Рис. 7: Овочі. Джерело: [Free Images : hand, plant, flower, food, produce, vegetable, potato, vegetables, ingredients, onions 3872x2592 - - 987945 - Free stock photos - PxHere](#)

Покликання на матеріали про культурний діалог та духовний/релігійний аспекти

- 🌐 Інформація ЮНЕСКО: що означає міжкультурний діалог: [What is Intercultural Dialogue | e-Platform on Intercultural Dialogue \(unesco.org\)](#); відповідна публікація: [We need to talk: measuring intercultural dialogue for peace and inclusion - UNESCO Digital Library](#) (рис. 8).

Рис. 8: Обкладинка видання ЮНЕСКО: Нам треба поговорити

- 🌐 Деяка додаткова інформація від ЮНЕСКО:
 - 🌐 як культура сприяє розвитку. [UNESCO Culture for Development Indicators \(CDIS\) | Diversity of Cultural Expressions](#) та інструментарій впровадження [UNESCO culture for development indicators: implementation toolkit - UNESCO Digital Library](#).
 - 🌐 [Culture and public policy for sustainable development, Forum of Ministers of Culture, 2019 - UNESCO Digital Library](#)
- 🌐 Концепція міжкультурного діалогу (Європейська Рада): [coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp](#).
- 🌐 Діалог як конкретний шлях: [Interreligious Dialogue and Cooperation | World Council of Churches \(oikoumene.org\)](#).

- 🌐 Форум для обговорення академічних, соціальних та актуальних питань, що стосуються релігійних спільнот по всьому світу, що надає рецензовані публікації: [Journal of Interreligious Studies \(irstudies.org\)](http://irstudies.org).
- 🌐 Міжнародний мультирелігійний проєкт Єльського університету (рис.9): [Front Page | Yale Forum on Religion and Ecology](http://FrontPage|YaleForumonReligionandEcology).

Рис. 9: Знімок головної сторінки /Єльський Форум з питань релігії та екології

- 🌐 Європейська Ініціатива: [About the Forum - Official website of the EFSRE \(religion-environment.com\)](http://AbouttheForum-OfficialwebsiteoftheEFSRE(religion-environment.com))
- 🌐 Видання ЮНЕП: [Faith for Earth: A Call for Action | UNEP - UN Environment Programme](http://FaithforEarth:Acallforaction|UNEP-UNEnvironmentProgramme)
- 🌐 Стаття про іслам і сталий розвиток: [An Islamic Perspective on Ecology and Sustainability | IntechOpen](http://AnIslamicPerspectiveonEcologyandSustainability|IntechOpen)
- 🌐 Книга Ecotheology – Sustainability and Religions of the World by L. Hufnagel [Ecotheology - Sustainability and Religions of the World | IntechOpen](http://Ecotheology-SustainabilityandReligionsoftheWorld|IntechOpen)
- 🌐 Стаття про іслам та екологію: [\(PDF\) Muslims and ecology: Fostering Islamic environmental ethics \(researchgate.net\)](http://(PDF)Muslimsandecology:FosteringIslamicenvironmentalethics(researchgate.net)).
- 🌐 Енцикліка Папи Франциска: [Laudato si' \(24 May 2015\) | Francis \(vatican.va\)](http://Laudato'si'(24May2015)|Francis(vatican.va))
Покликання на офіційний переклад українською мовою:
https://www.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_uk.pdf
- 🌐 Стаття про роль релігії для сталого розвитку: [Religious repertoires of sustainability: Why religion is central to sustainability transitions, whatever you believe - ScienceDirect](http://Religiousrepertoiresofsustainability:Whyreligioniscentraltosustainabilitytransitions,whateveryoubelieve-ScienceDirect)

Інші цікаві покликання

- Порядок денний до 2030 року - це не інструкція з досягнення 17 Цілей сталого розвитку. Це радше компас. До 2030 року люди в усьому світі повинні мати відповідну інформацію і бути обізнаними з концепцією сталого розвитку. <https://www.eda.admin.ch/agenda2030/en/home/agenda-2030/die-17-ziele-fuer-eine-nachhaltige-entwicklung.html>
- **GreenComp** визначає набір компетентностей в галузі сталого розвитку, які мають бути відображені в освітніх програмах, аби допомогти студентам/учням набути знання, розвинути навички і сформувати власне бачення, щоби думати, планувати та діяти зі співчуттям, відповідально і турботливо стосовно нашої планети і здоров'я населення. ([GreenComp: the European sustainability competence framework - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/greencomp/)).
- Сайт [Sustainability - The Great Dilemma \(sustainability-yes.ch\)](https://sustainability-yes.ch/) присвячений питанням сталого розвитку, містить ідеї, інформаційні покликання та відео:
 - [Sustainability - What Can I do? \(sustainability-yes.ch\)](https://sustainability-yes.ch/)
 - [Sustainability - What Can We Do? \(sustainability-yes.ch\)](https://sustainability-yes.ch/)
- Прагнення до спільного етичного підґрунтя, яке слугує всім формам життя: [World Ethic Forum – Symposium for Meaning, Responsibility and Transformation](https://www.worldethicforum.org/).
- Що може зробити роздрібна торгівля (ритейл) для сталого розвитку, зокрема щодо зменшення харчових відходів? Настанови для ритейлера:
 - <https://furtherwithfood.org/resources/retail-food-waste-action-guide/>
 - [https://refed.org/downloads/Retail Guide Web.pdf](https://refed.org/downloads/Retail_Guide_Web.pdf)
 - <https://www.wrap.ngo/resources/report/reducing-household-food-waste-and-plastic-packaging>

Покликання на відкриті масові онлайн-курси (MOOCs) та відкриті освітні ресурси (OER)

- 🌐 Результат проєкту SysMind: [Discovering a Sustainable Mindset-MOOC | iMooX](#)
- 🌐 Безкоштовний курс "Exploring Sustainability": [The Baltic University Programme \(canvaslms.com\)](#)
- 🌐 Інформація про відкриті освітні ресурси (Open Educational Resources, скороч. - OER): [What are Open Education Resources? - Open Educational Resources \(OER\) - Research Guides at Harvard Library](#)
- 🌐 Публічна електронна бібліотека відкритих освітніх ресурсів (рис. 10): [OER Commons](#)

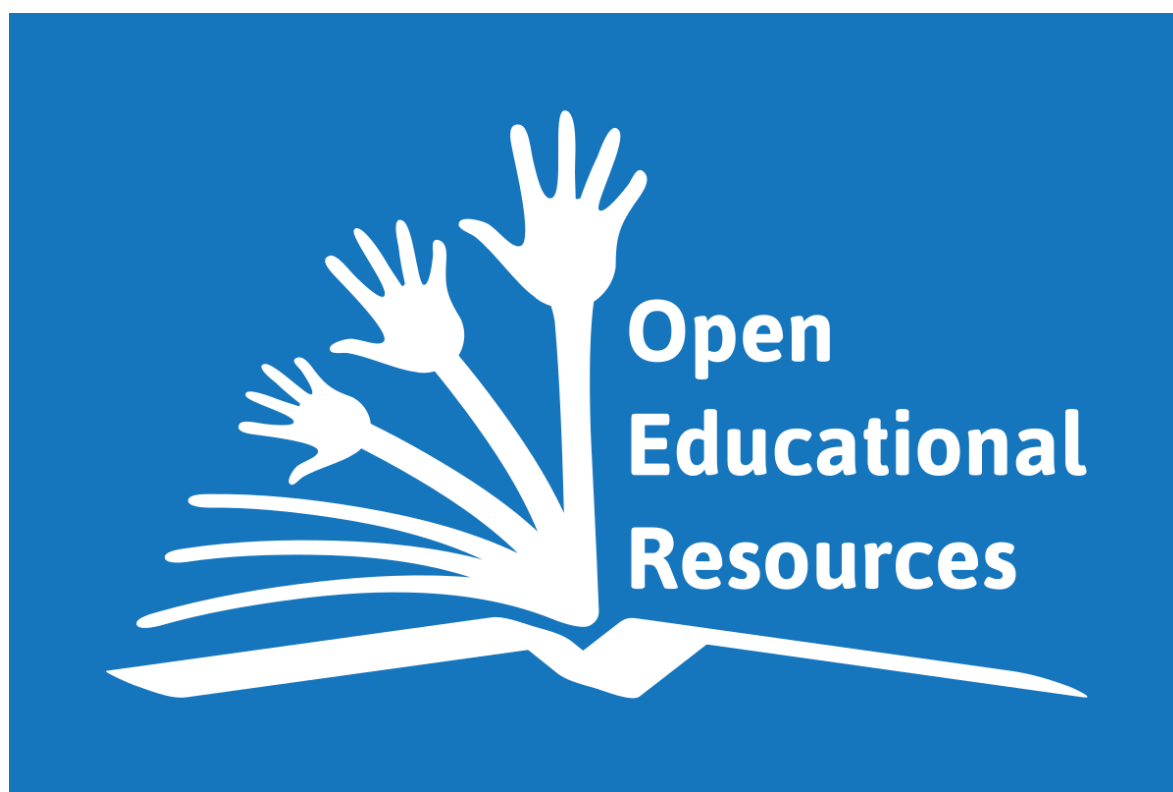

Рис. 10: Відкриті освітні ресурси. Джерело [File:Global Open Educational Resources Logo.svg - Wikimedia Commons](#)

Список літератури

- Kassel, K., Rimanoczy, I., Mitchell, S., 2015. A Sustainability Mindset Model for Management. Acad. Manag. Proc. 2015, 13850–13850. <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2015.13850abstract>
- Rimanoczy, I., Klingenberg, B., 2021. The Sustainability Mindset Indicator: A Personal Development Tool. J. Manag. Glob. Sustain. 9, 43–79. <https://doi.org/10.13185/JM2021.09103>